

A puszták és a szántók nyári állatvilága

Kirakó - színező - memória
kicsiknek és nagyoknak

Az oktatási segédanyagot
a Patkós Stúdió fejlesztette.

www.patkosstudio.hu

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Svájci
Hozzájárulás

Nemzeti
Felfedezési Ügynökség

*Ez az oktatási segédanyag az "Égigérő tanterem" című, SH/4/10 regisztrációs
számú projekt keretében, a Svájci Hozzájárulási Program támogatásával valósult meg.*

A puszták és a szántók nyári állatvilága

Kirakó - színező - memória
kicsiknek és nagyoknak

„ÉGIGÉRŐ TANTEREM”

Segédanyag-ismertető

„A puszták és a szántók nyári állatvilága” oktatásisegédanyag-csomag a gyepek és agrárterületek állatvilágának életébe nyújt betekintést, segítve ezzel a téma feldolgozását az óvodás és kisiskolás korosztállyal. Ezt három játékos elem: az élőhelyeket bemutató kirakó, a fajokat és ezek védelmi lehetőségeit felvonultató memóriakártyák, végül a gyerekek létszáma szerint szabadon fénymásolható színező segíti. Ügyeljünk arra, hogy utóbbiból mindig maradjon legalább egy, még fel nem használt példány a további másoláshoz! Ha mégis elfogyának, üres színezők tölthetők le az MME bolt honlapján a termék oldaláról. A játékok önállóan, páros és csoportmunkában egyaránt alkalmazhatóak.

A füzetben az élőhelyeket, ezek lakóit és védelmi eszközeit, módszereiket bemutató leírások találhatóak. Ezeket a gyerekekkel együtt játszó felnőttek és olvasni már tudó idősebb testvérek fel is olvashatják a kisebbeknek, a pedagógusok pedig órávázlatok kidolgozásához is használhatják. A füzet oktatási segédanyagként történő alkalmazását segíti, hogy az oldalán található lyukak segítségével – a többi oktatási csomag hasonló tájékoztatójával együtt – gyűrűs mappába fűzhető.

Így játszunk!

1. Állítsátok össze a kirakót a színes mintakép alapján vagy arra helyezve!
2. A kirakó összeállítása után ismerkedjétek meg a képen látható állatokkal! Vegyétek elő a memóriakártyákat, amelyek alsó részén az állatok nevét olvashatjátok. Keverjétek össze, és helyezétek egymás mellé tetszőlegesen a kártyákat hátoldalukkal fölfelé, és kezdjétek el felfordítani azokat a memóriajáték szabályai szerint. Azaz: az első résztvevő fordítson fel két kártyát úgy, hogy mindenki lássa! Ha a képek megegyeznek, tehát párt alkotnak, tegye félre a kártyapárt, és újra felfordíthat kettőt. Ha egyeznek, az említett módon folytassa, ha nem, fordítsa vissza a két eltérő kártyát, és egy másik résztvevő következik.
3. A színező használatához vegyétek elő a dobozban található képet, és az alapján színezzetek! Törekedjétek arra, hogy az állatok használt színek minél inkább hasonlítsanak a képen láthatóakra!

Figyelem!

6 éven aluliak a kirakót csak felnőtt felügyelete mellett használhatják!

Élőhelyek

Gyeppek és legelők

A sík és dombvidékek, valamint az árterek egyik legfontosabb élőhelytípusát a nyílt, füves társulások jelentik. A Kárpát-medence és Magyarország jelentős területeit elfoglaló gyepek élőhelyek fennmaradásának legfontosabb letéteményesei a legelő állatok. Folyamatos rágásuk és taposásuk hiányában a füves területeken elindul a bokrok és a fák felnövekedése, a beerdősülés. A magyar puszta mai, ősinek tekintett, de valójában átalakított arculatáért is jelentős részben honfoglaló eleink állattartó életmódja felel. A szántóföldi mezőgazdálkodás mellett a hatalmas ló-, marha- és birkaállományok legelőszükséglete is hozzájárult a pusztai tölgyesek és ártéri erdők kivágásához. Az Európai Unió csatlakozásunkat követő legelőállomány visszaesés egyik negatív hatásaként romlásnak indultak gyepterületeink, fogyatkozni kezdtek az itt élő állat- és növényfajok. A rétek és legelők drága és környezetszennyező gépi kaszálása helyett sokkal jobb megoldást jelent a csordák, gulyák és ménesek, azaz a legeltető állattartás visszaállítása.

Szántóföldek

Magyarország meghatározó élőhelytípusa a szántóföld. Ezért korántsem mindegy, hogy ezeket csak ipari hatékonyságú élelmiszer-előállító üzemeknek tekintjük, vagy olyan összetett élőhelyeknek, ahol a mező vadjai és madarai is meg tudnak maradni. Legritkább, legértékesebb madaraink közül több is rendszeres fészkelője a különböző kultúrnövénytábláknak, gondoljunk csak a túzokra, a hamvas rétihéjára vagy a réti fülesbagolyra. Őszi madárvonuláskor és télen a kukoricatarlók az átutazó darvak, a vetések és füves mezsgyék, gyepek a ludak és récék, a lucernaültetvények pedig a teletűzokcsapatok túlélését segítik. A növénytermesztés és a természetvédelem érdekeinek összehangolására számos olyan meglepően egyszerű és olcsó módszer áll a rendelkezésünkre, mint: a kezeletlen táblaszegélyek, a rovartelelő bakhátak, a mezővédő erdősávok, a hagyásfák, a „T” fa, a mesterséges madárodúk és költőládák.

Tanyák

Az alföldi tanyavilágban élő és gazdálkodó emberek, valamint legelő állataik sok évszázados munkával alakították ki a magyar pusztát ma ismert és méltán világhírű arculatát. Ezen a tájon az ember előtti időkben homoki erdősegek és végtelen folyami öntésterületek váltogatták egymást. A fák kivágása, a folyam-szabályozások és a mocsarak lecsapolása következtében jött létre a füves, félsivatagi jellegű szikes puszták. A fátlan környezetben a tanyák számos állatfaj szaporodása szempontjából nélkülözhetetlenek. Az épületek padlásán kúvok, ritkábban gyöngybagoly, kéményén fehér gólya, eresze alatt molnárfecskék költenek, az istállók legnagyobb létszámú albérloői pedig a füstifecskék és a verebek. Az embereknek és jószágoknak árnyékot adó fák odúiban olyan védett és fokozottan védett madarak fészkelnek, mint a szalakóta, a búbosbanka vagy a füleskúv.

Védelmi eszközök és módszerek

Mezővédő erdősávok

A változatos szerkezetű, egymást mozaikosan váltogató pusztai- és agrárterületek Magyarország legértékesebb, leggazdagabb élővilágú élőhelyei közé tartoznak. Ennek a fajgazdagságnak (biológiai sokféleségnek és biodiverzitásnak is hívják) egyik nélkülözhetetlen eleme a bokros mezővédő erdősávok hálózata. Ezek azért nélkülözhetetlenek, mert itt tudnak költeni azok az ágak között és odúban fészkelő madárfajok, melyek a nyílt részeken vadásznak. A sűrű bokrosok több talajlakó állatnak, például a fogolynak és a mezei nyúlnak kínálnak szaporodó- és búvóhelyet. Nem elhanyagolható szempont az sem, hogy a magas fák alkotta mezővédő erdősávok jelentősen csökkentik a szél szárító hatását, ami kedvezően hat, növeli a szántók termésátlagát.

Kaszálatlan táblaszegélyek

Az elmúlt fél évszázad nagyüzemi agrárgazdálkodása felelős Európa mezőgazdasági területein az állat- és növényfajok helyenként ijesztő mértékű megfogyatkozásáért. A monokultúrárs nagytáblák alkalmazása hatalmas területekről tüntette el azokat a gyepeket, fás-bokros szegélyélőhelyeket, melyek élőlények tömegeinek jelentettek élőhelyet. Ezért az elmúlt évtizedekben Európa-szerzte kidolgozták azokat a többnyire egyszerűen, olcsón és egymással párhuzamosan alkalmazható természetkímélő mezőgazdasági módszereket, melyekkel ez a folyamat megállítható, sőt visszafordítható. A lehetséges megoldások között az egyik, hogy a gazdák a szántók szélén hagyjanak olyan kaszálatlan, szántatlan, nem permetezett mezsgyeszegélyeket, ahol a középmagas és magas természetes füves növénytársulások menedéket kínálnak ritka, védett és fokozottan védett fajoknak is, növényeknek és állatoknak egyaránt.

Mesterséges odúk

A mezővédő erdősávok, a hagyásfák és a tanyák élőhelyszigetei azért biológiai sokféleséget növelő táji elemek a pusztai és agrárterületeken, mert lehetővé teszik a nem talajon fészkelő madarak szaporodását is. Ezekről a folyamatosan felaprózódó erdőmaradványokról azonban eltűnőben vannak az idősebb, vastagabb fák, illetve megfogyatkoztak vagy már hosszú ideje hiányoznak is az odúkészítő harkályfajok. Ezek közül különösen a nagyobb odúkat ácsoló zöld küllő hiánya kritikus, mert fészkelbélrlők is fészkelőhely nélkül maradtak. Ez az egyik oka a fokozottan védett szalakóta 1980-as évekre bekövetkező országos állománycsökkenésének. Erre a problémára kínál megoldást – a hosszú távú erdősáv újratelepítések mellett – a „D” típusú szalakótaodúk tömeges kihelyezése, melynek köszönhetően a költőpárok száma az ezredfordulóra ismét növekedésnek indult a Tiszántúlon és a Duna–Tisza közén.

„T” fa

A nyílt területeken élő ragadozómadarak legfontosabb táplálékát a talajon élő kistrágcső, hullók, valamint a rengeteg ízeltlábú jelenti. A pusztákon és a végtelennek tűnő szántókon, mivel itt nincsenek beülőfák, a madarak csak repülve tudnak vadászni. Ezt a hiányt lehet orvosolni T alakú beszállóhelyek telepítésével, melyről az ölyvek, sasok, rétihéj, vércsék, sólymok, gébicsek és szalakóták szemmel tudják tartani a környezetet. A T fák kihelyezése az egyik legegyszerűbb és legolcsóbb biológiai védekezési módszer a terményt dézsmáló rágcsálók és ízeltlábúak túlszaporodása ellen. A táplálékhiány és a kényelmes leshelyek nagyobb távolságról is ide vonzzák a ragadozómadarakat, melyek ingyen, drága és veszélyes növényvédőszer nélkül tartják kordában az egereket és pocokokat, a sáskákat és szipolyokat.

A gyepék és a szántók lakói

Magyar szürkemarha

A magyar Alföld egyik jellegzetes, nemzetközi hírnévnek örvendő legelő haszonállata. Származásáról máig viták folynak, az azonban bizonyos, hogy évszázadok gondos tenyésztésének köszönhetően teljes egészében alkalmazkodott a rideg pusztai életkörülményekhez. Ennek köszönhető, hogy az első hó leeséséig a legelőkön lehet tartani mind a borjas teheneket, mind a bikákat, és ezt követően sem igényelnek fűtött istállót. A középkori Európában az egyik legkeresettebb vágóállat volt, a hajdú csikósok lábán hajtották el a több száz állatból álló gulyákat akár a német városok piacaira is, illetve igavonásra is használták. Ez az állat nem csak a legelésével alakította az alföldi tájat és életmódot, a csárdák hálózata például a marha-hajtó útvonalak mentén alakult ki. A szürkemarha gazdasági jelentősége a múlt században folyamatosan csökkent: a legelőket egyre nagyobb mértékben törték fel szántóknak, a mezőgazdaság gépesítése pedig igavonó szerepét is felszámolta. Az 1970-es évekre háromszáz állat alá csökkent magyar világállomány napjainkra ismét jelentősen növekedett, elsősorban a nemzeti parkokban, ahol a gyepek fenntartására használják a legeltetett gulyákat.

Mezei pacsirta

A legelők és szántók jellegzetes viselkedésű és hangú gyakori madara. Függőlegesen felemelkedő repülés közben hallatott énekét számos költő és író örökítette meg. Táplálékát apró ízeltlábúak alkotják. Vékony növényi szálakból álló fészket gyepeken és szántókon, néhány centiméter mély talajmélyedésbe vagy a legelő állatok lábnyomába építi. Évente kétszer is költ, alkalmanként 4–5 fiókát nevel. Mind a fiatalok, mind az öregek álcázó mintás tollazatot viselnek, mely a mozdulatlan madarat jól elrejtí a ragadozók elől. Vonuló, a telet a Földközi-tenger térségében tölti. Az egyik legkorábban, akár már február elején hazaérkező „tavaszhozó” madarunk.

Ugartyúk

Nevével ellentétben ez a madár nem a tyúkokkal, hanem a lilékkel áll közelebbi rokonságban. Elsősorban a Duna–Tisza köze és a Tizántúl gyepeinek és szikpadkás pusztáinak madara, de alkalmilag erdőtelepítések kopárain és mezőgazdasági területeken is költ. Fészke növényzet takarása nélküli, talajba kapart sekély teknő. Általában két tojást rak, ezek álcázó foltmintásak. Évente kétszer is költ. Az ugartyúk az esti és a hajnali szürkületben, illetve teliholdas éjszakákon aktív, sőtétben is jól lát, bagolyszerűen hatalmas, sárga szemei segítik rovarokból, bogarokból, apró gerincesekből álló táplálékának megkeresésében, melyekért a rögöket is felforgatja. Napközben álcázó mintás tollzatában bízva mozdulatlanul állva vagy ülve a talajon pihen. Ha mozognia kell, ezt szaggatott fejmozgással, illetve nyújtott testtel szaladva teszi. Vonuló, a telet Észak- és Közép-Afrika félsivatagos és szavannaterületein tölti.

Búbosbanka

A nyílt, ligetes területek országosan elterjedt, viszonylag gyakori fészkelő madara. Hosszú, hajlott csőrével képes a járataiból kipiszkálni a mezei tücsköt, a lőtücsköt (lótetűt), a földigilisztákat és a pajorokat. Kedvelt élőhelyei a rövidfűvű gyepekkel, legelőkkel körülvett tanyák, ahol nem csak a táplálékbázis, de a fészkelőhelyek is rendelkezésére állnak. Nem válogatós, harkályok vájta vagy korhadással keletkező faodúk hiányában bármilyen résben, hasadékban képes költeni: a tetőcserepek alatt, földi lyukakban, vascsőben, kiállított ágyúban. Évente általában egyszer, ritkán kétszer is költ, fészekalja 5–8 tojásból áll. A fészekben növekedő fiókák híg, bűzös ürüléket spriccelve védekeznek a ragadozók ellen – ezért egyik beszédes, népi neve a fostos bugybóka. Vonuló, a telet Afrika trópusi vidékein tölti.

Kerecsensólyom

Az ősmagyar hitvilág turulmadara ez a különleges viselkedésű, sík vidéki sólyomfaj. Ragadozó, és bár gyakran fog repülő madarakat is, ha csak teheti, talajlakó kisemlősökre, a parlagi sashoz hasonlóan elsősorban az ürgére vadászik, mely éppen ezek miatt a madarak miatt lett védett. Saját fészket nem épít, elsősorban varjak és az egerészölyv fészkeit foglalja el. Mesterséges költőládákkal jól telepíthető, ezek egyre nagyobb hányadát a nagyfeszültségű elektromos hálózat fém tartóoszlopaire helyezik ki a szakemberek. Évente csak egyszer költ és akár 5 fiókát is felnevel. Az öreg madarak jobbára nem vonulók, a fiatalok Afrikában telelnek, illetve ősszel – amint azt a műholdadós jelölés adataiból tudjuk – hatalmas területeket kóborolnak be.

Fogoly

A füves és agrárterületek talajon költő madara, különösen kedveli a sűrű bokrosokkal tarkított mezővédő erdősávokat, facsoportokat, régi tanyahelyeket. Országszerte elterjedt, gyakori fészkelő, bár a nagyüzemi agrárkörnyezet előretörése miatt állománya nagymértékben csökkent az elmúlt évtizedekben. Elsősorban gyommagvakkal táplálkozik, amit az intenzíven művelt mezőgazdasági területeken kevésbé talál meg. Évente egyszer költ, 8–10, alkalmanként akár 20, fiókája fészekhagyó, azaz a kikelést és a felszáradást követően gyalog követi a szülőket. A párok egész életükön keresztül együtt maradnak, a fiókákkal bővült családi közösségek ősztől nagyobb csapatokat képeznek. Állandó madár, csak szélsőségesen kemény teleken, tartósan magas hóborítottság esetén húzódik hómentes területekre.

Közönséges ürge

A rövidfüvű pusztai területek kolóniákban élő lakója. Többkijáratos föld alatti járatrendszert ás magának, itt pihen, illetve ide menekül a ragadozók elől. Növényevő, táplálékát nappal, a talajon keresgéli. Eközben gyakran figyel két hátsó lábára állva, illetve hallatja jellegzetes füttyögő hangját. Évente egy, 6–8 kölyökből álló almot vet. Hosszú téli álmod alszik, a legjobb kondíciójú egyedek már a nyár végén megkezdhetik a hibernációt. Ennek ellenére élelmiszertartalékot nem halmoz fel. Országos állománya az 1980-as évekre jelentősen megfogyatkozott, mert a legeltetés visszaszorulásával élőhelyük beszűkült, elterjedésük pedig olyan mozaikossá vált, ami már akadályozza, hogy emberi segítség (áttelepítés) nélkül visszafoglalja egykori élőhelyeit. Túlélésük legfontosabb helyszínei a nyírt gyeppű repülőterek voltak. Az ürge a fokozottan védett, talajról vadászó kerecsensólyom és parlagi sas egyik legfontosabb zsákmányállata volt a múltban. Megfogyatkozásával párhuzamosan ezeknek a madaraknak a hazai állománya is összeomlott. Ezért az ürge ma már védett, potenciális élőhelyein újraindult a gyepparkbantartó legeltetés, ezzel párhuzamosan pedig a repülőtéri menedékekről állatokat telepítettek vissza ezekre a helyekre.

Mezei nyúl

Országosan elterjedt. Legfontosabb élőhelyei a szántókkal és füves foltokkal tarkított mozaikos területek. A nagy kiterjedésű zárt erdőket lehetőleg kerüli. Kisebb rokonával, az üregi nyúlal ellentétben nem készít magának föld alatti járatrendszert. Vackát, mely csupán egy sekély talajmélyedés, a növényzet takarásában, fűcsomó tövében, barázdában alakítja ki. Pihenés, rejtőzködés közben hosszú fülét gyakran a hátához lapítja, álcázó mintás bundája a mozdulatlanul fekvő mezei nyulat szinte észrevehetetlenné teszi. Éjszaka és nappal egyaránt aktív, ott, ahol kevés a búvóhely, elsősorban szürkület után táplálkozik. Növényevő, leginkább pázsitfűvekkel táplálkozik, ősszel és télen a szántóföldi növények fogyasztási aránya nő, ínséges időkben akár facsemeték kérgére is ráfanyalodik. A nőstények évente 3–4 alkalommal ellenek, az utódok száma egy-egy alomban 2–3. Kiváló futó, veszély esetén úszásra is képes. Téli álmot nem alszik.

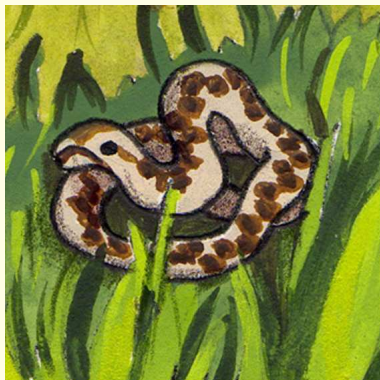
Sisakos sáska

Füves területeink egyik legkülönösebb megjelenésű lakója. Egykor országosan elterjedt volt, állománya azonban jelentősen megfogyatkozott az elmúlt évtizedekben. Legjellegzetesebb, első pillantásra is feltűnő vonása a csúcsosan megnyúlt feje, amely a hosszú, vékony testű, zöldes rejtőszínű állatot táplálkozás és pihenés közben a fűszálakhoz teszi hasonlatossá. Ez az álcázás (mimikriának is hívják) jelentősen növeli az állat túlélését olyan környezetben, ahol rengeteg rovarokra is vadászó madár tekinti zsákmányának, mint például: a gébicsek, vércsék, ölyvek, seregélyek, varjak, sirályok, szalakóták, búbosbankák, gólyák, gémek. Rokonságához, a szintén egyenesszárnyúak közé tartozó sáskákhoz és tücskökhöz hasonlóan növényevő, elsősorban a fűfélék levelét fogyasztja. Szaporodásuk, az utódok egyedfejlődése eltér az ízeltlábúak többségétől. Ez utóbbiak petéiből lábatlan lárvák kelnek ki, melyek a bebábozódást követően nyerik el a felnőttkori alakot (ez a teljes átalakulás). A sáskák, szöcskék, tücskök talajba rakott petéiből apró, a végső formához megszólalásig hasonlító, de szárny nélküli állatok kelnek ki (ezt is lárvának hívjuk), ezek a folyamatos táplálkozás hatására érik el végső méretüket, amikor a szárnyak is kialakulnak (ez a fejlődési forma a kifejlés).

Rákosi vipera

Magyarország legritkább hüllője, a keresztes vipera mellett a másik őshonos mérgeskígyónk. A felnőtt egyedek többnyire a félméteres testhosszt sem érik el. A múlt század első feléig országszerte gyakori volt a nedves, változatos szerkezetű gyepterületeken, legelőkön, így a főváros több területén is. A kígyót is innen, a ma Budapest XVI., XVII. kerületéhez tartozó Rákospatak mentéről írta le Méhely Lajos 1893-ban. Napjainkban valószínűleg ötszáznál kevesebb vadon élő példány található Magyarországon. Megfogyatkozásának hátterében élőhelyeinek megszűnése, felaprózódása áll. Nappali állat, elsősorban a reggeli és a késő délutáni órákban aktív. Tápláléka főleg egyenesszárnyúakból: tücskökből, sáskákból és szöcskékből áll. Mérge az emberre nézve kevésbé veszélyes, az állat ritkasága és szelíd viselkedése miatt amúgy is elvétve előforduló marásos esetek (ezek szinte kizárólag a faj kutatóit érik) többnyire enyhe lefolyásúak. A 6–14 utód a nyár második felében jön világra (a viperák a hüllők többségétől eltérően nem tojásokkal szaporodnak, hanem elevenszülők) és születésüktől fogva önállóak. A faj az állatcsoport többi hazai képviselőjéhez hasonlóan téli álmat alszik, elsősorban rágcsálók föld alatti üregeibe húzódik vissza, melyeket gyakran több fajtársával, illetve más hüllőkkel, kétéltűekkel együtt használ.

Mezei hörcsög

Elsősorban az agrárterületek, különösen az évekig nem bolygatott lucernások, a kisparcellás, változatos növényzetű, kaszálatlan szegélyű szántók állata. Több bejáratú föld alatti kotrékrendszert és magának, melyben lakókamra, élelemraktár is van, sőt, egy melléküregét latrinának használ. Közismerten agresszív állat, fajtársainak közelségét sem viseli el, ezért az egyedek magányosan élnek. Évente három almot is vethet, a kölykök száma alkalmanként akár 10 is lehet. Számos más rágcsálóhoz hasonlóan állományuk évtizedenként 2–3 alkalommal a normálisnak akár százszorosára is növekedhet (ezt hívjuk gradációnak). Növényevő, zöld növényi részeket és magvakat egyaránt fogyaszt, táplálékát a talajon keresgélve szerzi meg. Ínségesebb időkre és a meg-megszakított téli álom időszakára táplálékot is raktároz föld alatti járatrendszerében. Mérete és nappali életmódja miatt a fokozottan védett kerecsensólyom és a parlagi sas egyik fontos táplálékállata. Ezért, ha folytatódik a hazánk több régiójában és Európa nagy részén megfigyelhető állománycsökkenése, akkor a ragadozómadarak védelme érdekében – az ürgéhez hasonlóan – a hörcsög is védelem alá kerülhet.

Vörös róka

Leggyakoribb, országosan elterjedt kutyaféle ragadozónk. Rendkívül alkalmazkodóképes állat. Azon vizes élőhelyek kivételével, ahol nem tudja megásni föld alatti kotorékát, az összes hazai élőhelytípuson és a nagyvárosokban is előfordul. Sikerességének kulcsa, hogy nem válogatós, gyakorlatilag bármilyen táplálékot, állati és növényi jellegűt (főleg gyümölcsöket) elfogyaszt. Zsákmányállatainak zömét kistrágsálók képezik, de nyúl és fácán méretig bármit képes megfogni. Dögöt is eszik és a települési szeméttelpeken is megél. Elsősorban éjszaka aktív. Föld alatti kotorékrendszerét ás magának. Alapvetően magányos állat, évente egy almot vet, átlagosan 4–5, ritkán akár 10 kölyökkel. Nagy állománysűrűségű területeken kialakulhatnak anya-lánya-unokája típusú, nőstényekből álló kotorékközösségek, ahol csak egy-egy állatnak vannak utódai, ami csökkenti a túlnépesedést. Allománysűrűsége helyenként már komoly madárvédelmi és apróvad-gazdálkodási problémát okoz. Túlszaporodásához az is hozzájárult, hogy a szürke farkas és az aransakál visszatelepüléséig az uhu kivételével nem volt természetes ellensége, és ezek a csúcsragadozók még ma sem elég gyakoriak ahhoz, hogy országos és jelentős állományszabályozó hatást fejthessenek ki. Téli almot nem alszik.

Egerészölyv

Leggyakoribb, országosan elterjedt ragadozómadarunk, a köznyelv ezt a fajt nevezi sasnak. Gyakran látni az autópályák kerítésoszlopain, utak mentén a földön és a fákon üldögegni. Fő élőhelyei a fákkal, fasorokkal tarkított sík és dombvidéki nyílt területek. Ragadozó, táplálékának túlnyomó részét kisméretű rovarok, ezen belül is elsősorban a mezei pocok képezi, de dögöt is eszik. Siklórepüléssel és vártán (például T fán) üldögélve egyaránt vadászik. Gallyakból készülő fészkében a saját fészket nem építő, védett és fokozottan védett sólymok, vércsék és baglyok is gyakran költenek. Évente egy fészkalja van, általában 2–3 tojással. A nem vonuló hazai költőállomány télen jelentősen megnövekszik az északi területekről érkező példányokkal.

Vetési varjú

A sík vidéki fasoroktól, erdőfoltoktól a dombsági és hegylábi erdőig költ. A párok nem magányosan, hanem akár több száz telepekben építik fészkeiket, melyek mintegy féltucatnyi saját fészket nem építő védett és fokozottan védett madárfajnak jelentenek költőhelyet. Utóbbiak egyik legfontosabb képviselője a kék vércse, mely az egyedüli, kolóniákban élő ragadozómadarunk. A varjak mindenevők, de táplálékuknak túlnyomó többségét ízeltlábúak és apró gerincesek teszik ki. Évente egyszer költenek. Fiókáik májusban elhagyják a fészkeket, melyek így fogadni tudják az afrikai telelőterületekről ilyen tájt visszatérő kék vércsét. Nem vonuló madár. A télen látott óriási vetésivarjú-csapatok túlnyomó többsége északi tájakról érkezett madarakból áll, melyek kora tavasszal térnek vissza költőterületeikre.

Mezei pocok

Elsősorban a nyílt agrárterületek és a gyepek lakója. Gyakoriságának és növényevő, rágcsáló életmódjának köszönhetően a legjelentősebb mezőgazdasági emlős kártevő. Növényi szálakkal bélelt föld alatti üregéből több járat is vezet a szabadba. Ezek között jellegzetes, minden növényzettől és rögtől megtisztított ösvényeket alakít ki. Rendkívül szapora, egyetlen nőstény akár évi hét almot, alkalmanként 10–12 kölyköt is felnevelhet, melyek a megszületésüket követően néhány héttel ivaréretté válnak és kevesebb mint két hónap múlva már saját maguk is utódokat hozhatnak a világra. Ezért számuk a mezei hörcsöghöz és több más kizrágcsálóhoz hasonlóan 3–5 évenként óriásira, a normális érték több tucatszorosára növekedhet. Ezt az állományrobbanást nevezzük gradációnak. Téli almot nem alszik, havas időben is felszínre merészkedik, de ilyenkor többnyire a hóban készít magának föld feletti járatokat. Méretének és gyakoriságának köszönhetően a legtöbb emlős és szárnyas ragadozónk tápláléklistáján előkelő helyet foglal el.

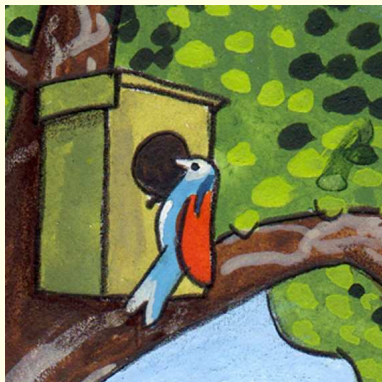

Hamvas rétihéja

A magasfüvű gyeptársulások, üde rétek, gabona- és lucerna-táblák fészkelő madara. A kevés olyan ragadozómadarunk egyike, mely nem fákon vagy sziklákon, hanem a sűrű növényzet takarásában, a talajon költ. Fészke fűcsomókból, száraz növényi szálakból, gallyakból áll. Kedvező élőhelyen akár több pár is költethet egymás közelében. Évente egy fészekaljat nevel, tojásainak száma 4–5. A többi talajon költő madárfajhoz hasonlóan fészket és a kotló madarat is veszélyezteti a gépi kaszálás és az aratás. Ha azonban a gazdák a fészkek körül 30x30 méteres védőzónát hagynak, ahol a fiókák kirepüléséig nem vágják le a növényzetet, akkor ez a probléma egyszerűen kezelhető. Főleg apró gerincesekből: rágcsálókból, talajon költő énekesmadárfajok fiókáiból, gyíkokból, kígyókból, békákból álló táplálékát siklórepüléssel keresi, és függőlegesen a földre csapva kapja el. Hosszú távú vonuló, a telet Afrika Szaharától délre húzódó területein tölti.

Szalakóta

A szórványosan fákkal tarkított sík vidéki puszták és hegylábi gyepek odúköltő madara. Nagy termete miatt elsősorban a küllők és a fekete harkály odúit foglalja el. „D” típusú odúkkal jól telepíthető. Tápláléka rendkívül változatos, az ízeltlábúak mellett apró gerinceseket: kistrágcsálókat, gyíkokat, kígyókat, alkalmilag békákat, madártojásokat és fészekben ülő fiókákat is fogyaszt. Évente egyszer költ, fészekalja többnyire 4–5 tojásból áll. Vonuló madár, a telet Afrika Szaharától délre húzó-dó területein tölti. Melegkedvelő zsákmányállatainak életmód-jához alkalmazkodva későn, zömében májusban érkezik, és korán, már szeptember elején elvonul.

